

Field : Fashion Design

Type : Research Article

Received: 25.03.2016 - *Accepted*: 26.04.2016

Nazar Temalı Kadın Giysi Tasarımları

Filiz ERDEN, E. Elhan ÖZUS, Melek TUFAN

Selçuk Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, Tekstil, Giyim, Ayakkabı ve Deri,
Konya, 42000, TÜRKİYE

E-posta: ferden@selcuk.edu.tr, elhanak@hotmail.com, mlktufan@gmail.com

Öz

Bütün toplumlarda yaygın olarak görülen nazar inancının kökeni, Neolitik çağlara kadar uzanmaktadır. Araştırmalar sonucunda, eski dönemlerden itibaren Batı'da ve Doğu'da büyü'nün ve nazarın kötü etkilerine inanma ve bunlara karşı tedbirler alma bilgisinin köklü olduğu görülmüştür. Geçmişten günümüze varlığını sürdüren bu inanış, ülkemizin hemen her köşesinde günlük hayatın içerisinde ve bütün etkinliğiyle varlığını devam ettirmektedir. Halk arasında, nazara karşı mavi boncuk, delikli taş, nal, yumurta kabuğu gibi çeşitli nazarlıklar kullanma alışkanlıkları günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Bu çalışmada nazarın kültürümüzdeki yeri incelenmiş, nazar boncuğu temalı kadın giyim tasarımları hazırlanmıştır. Hazırlanan tasarımlardan seçilen bir tanesinin üretimi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nazar boncuğu, tasarım, kıyafet

Evil Eye Themed Women's Clothing Designs

Abstract

Origin of evil eye belief which is widespread in all societies, goes back to the Neolithic times. As a result of researches, it has been seen that believing in impacts of magic and evil eyes and knowledge of taking measures against them have been well-established since ancient times in West and East. This belief which has existed from past to present time, exists in almost every corner of our country's daily life with its whole effectiveness. Habits of using charms such as blue bead, stone having hollow, horseshoe, eggshell against evil eye as a conventional wisdom exist today. In this study, evil eye's place in our culture has been examined and evil eye bead themed women's clothing designs have been prepared. One of designs which were selected from these, were manufactured.

Keywords: Evil eye bead, design, clothing

Giriş

Kültür kelimesinin çeşitli manaları vardır. Aslında Latince "toprağı işleme" demek olan bu tabir, sonraları Batı Avrupa dillerinde kazandığı "yüksek umumi bilgi" manası ile Türkçe 'ye de girmiştir. Başta sosyologlar olmak üzere, kültür tarihçilerince "kültür" kelimesinin ifade ettiği kavram: Bir topluluğun yaşama tarzı, atalardan gelen maddî-manevî değerler yekûnu, umumi olarak inançlar, değer hükümleri, örf ve âdetler, zevkler, kısaca insan tarafından yapılmış ve yaratılmış her şeydir (Kafesoğlu, 1997: 8). Türkler değişik kültürlerle yüz yüze gelmelerine rağmen kendi törelerini ve kişiliklerini korumasını bildiler. Kendi sosyal yapılarında yabancı etkileri eritip kültürlerini geliştirdiler. Türklerin aile yapısının güçlü olması, kültürlerinin temel unsurunun devamının önemli nedenlerindedir. (Çubukçu, 1987: 11).

Binlerce yıldan beri tarihin her safhasında dünyanın değişik coğrafyalarında varlığını ve zengin birikimini sergileyen Türk kültürü, bu birikimini sonunda Anadolu'ya kadar taşımamıştır. Orta Asya'da Eski Türk İnanç ve İnanışlarıyla birlikte sözlü geleneğe dayalı olarak da ilerleyen ve kendisini gösteren Türk kültürü; İslamiyet ile tanışmasından sonra da bu zengin birikiminden hemen kopup ayrılmamıştır (Uğurlu ve Koca, 2010:1). Türk kültürünün binlerce yıllık geçmişinden getirdiği manevi kültür miraslarından bir tanesi de nazar inancıdır.

İslamiyet öncesi Türk inanışlarından kalma nazar boncuğu inancı, İslamiyet'in nazar boncuğuna karşı olmasına rağmen geleneklerden dolayı kullanılmaya devam etmiş ve günümüze kadar gelmiştir. Nazar inanışında mavi göz tehlikesine karşılık mavi renkteki nazarlıklar önem kazanmış ve insanın dışı dünyaya açılan penceresi (gözü) mavi cam boncuk olarak tasvir edilmiştir (Gür ve Soykan, 2013:131). Halk arasında, nazara karşı mavi boncuk, delikli taş, nal, yumurta kabuğu, el figürü, iğde dalı, geyik boynuzları gibi çeşitli nazarlıklar kullanma alışkanlıkları günümüzde de varlığını sürdürmektedir.

Giysi üretiminin ilk basamağı olan tasarım aşamasında, esin kaynağı olarak, toplumun kültürel özellikleri, sosyal yapısı ve tarihi geçmişi, tasarımcı için zengin bir kaynak oluşturur (Zengingönül vd., 2003: 409). Tasarım, zihnimize canlanan yaratıcı, sanatsal fikirlerin araştırma ve düşünme sürecinin sonucunda ortaya çıkan artistik neticesidir. Var olan fikir veya nesnelerin yeniden yorumlanması ya da farklı formlara dönüştürüldüğü bir üretim sürecidir (Atmaca, 2014: 5).

Araştırma, her tasarım sürecinde hayati önem taşıyan, tasarım öncesinde ağız denize son bir kez sallanıldığı ve düşüncelerin toplandığı süreçtir. Bunun deneysel bir çalışma, belirli bir konu hakkında bilgi toplama aşaması olması gerekir. Araştırma yaratım sürecine esin veren, bilgi ve yaratıcı bir yön sağlayan en temel araçtır. (Seivewright, 2013:6)

Bir giysi tasarımının yapılabilmesi için, hayal gücü, sezgi, beceri öğelerinin olması gerekmektedir. Ayrıca giysi tasarımının oluşması için, belirlenmiş bir konudan yola çıkarak, belli bir düşünceyi yansıtmaya ve özgün bir çalışma ile yaratıcılık değeri içeren sonuç elde etmesi gerekir (Zengingönül vd., 2003: 409). Giysi tasarımında yaratıcı düşüncenin ve temaların ürüne dönüşmesinde; silüet, ahenk, renk ve doku öğeleri belli bir uyum, denge ve bütünlük prensipleri içinde uygulanmalıdır (Kışioğlu vd., 2003: 435)

Bu araştırma Türk manevi kültüründe önemli bir yere sahip olan nazar inancının süs eşyaları, bina veya üzerimizde taşınan nazarlıklardan farklı bir boyut kazandırarak giysi tasarımında esin kaynağı olarak kullanılması amaçlanmıştır. Böylece takılardan, ev eşyasına mimariye

kadar geniş bir yelpazede kullanılan, kültürümüz ve geleneklerimiz arasında önemli bir yere sahip olan nazarlıkların farklı alanlara aktarılması sağlanacaktır.

Türk kültürünün devamını sağlayan geleneklerimizi incelemek amacıyla yapılan araştırma: Türk kültür tarihinde önemli bir yeri olan nazarlıkların renk, biçim ve estetik yönlerinin model tasarımlarına aktarılmasını ve böylece kültürel mirasımızın korunması, tanınması, gelecek nesillere aktarılması, farklı alanlarda kullanılarak geliştirilmesi açılarından önemlidir.

Türk Kültüründe Nazar İnancı

“Nazar”, Arapça kökenli bir kelime olup, Türkçede “Bakış, bakma, göz atma” anlamına sahip olmasının yanında, “Belli kimselerde bulunduğu inanan, kıskançlık veya hayranlıkla bakıldığında insanlara, eve, mala-mülke hatta cansız nesnelere kötülük verdiğine inanan uğursuzluk, göz” anlamına gelir ve “kem göz” olarak da adlandırılır. Nazar değmesini engellemek veya nazardan korunmak için yapılan en yaygın uygulamalar “nazarlık” bulundurmaktır ve çeşitli söz kalıplarının söylenmesidir (Ekici ve Fedakâr, 2014: 42). Nazar, daha ziyade, mavi göz ve sarı saçlı bir kimsenin, diğer bir kimseye, hayvana veya eşyaya kötü gözle bakması yahut bunlar hakkında methedici sözler söylemesi ile meydana gelir. Neticede insan ile hayvan hastalanır ve ölür. Eşya ise kırılır, yıkılır veya yanar (Acıpayamlı, 1962: 15).

Halk, her şeyden önce, nazardan korunmak, sonra, nazar dolayısıyla meydana geldiğine inandığı hastalıktan kurtulmak istemiştir. Bu sebeple, nazara karşı korunma tedbirleri ile tedavi şekillerini bulmuştur (Acıpayamlı, 1962: 17). Nazara karşı mavi boncuk kullanma, Türklerin eskiden beri uyguladıkları bir yöntemdir. Eski Türkler “boncuk-moncuk” adını verdikleri değerli ve tılsımlı taşı, kişinin veya atın boynuna, hatta sancağın tepesine takarak kötü ruhlardan ya da kötü gözlerden korunmak istemişlerdir. Bu koruyucu boncuğun mavi olması; Türkler arasında mavi gözlü kişilere çok seyrek rastlanması ve mavi gözlerin olağanüstü güce sahip olduğuna inanılmasıyla ilgilidir (Çıblak, 2004:120). Halk inancına göre, göz değmeye karşı korunmanın en kolay şekli “göz ”dür. Yani, kötü gözün zararlı etkisini yine ancak göz önlemektedir (Etikan ve Kılıçarslan, 2012: 107). Böylelikle mavi gözlerden gelebilecek herhangi zararlı etkilerden korunmaya çalışmışlardır. Günümüzde de mavi gözlülerden çekinme ve onların kem bakışlarını etkisiz kılmak için mavi boncuk kullanma eskiden olduğu gibi yaygın bir şekilde varlığını devam ettirmektedir (Çıblak, 2004:120). Nazardan korunmak amacıyla kullanılan göz figürü boncuklarla sınırlı kalmayıp halı kilim gibi kültürel değerlerimizde de sıkça kullanılmıştır.

Göz motifi, “göz değmek”, “nazara gelmek” şeklinde adlandırılan doğaüstü inanışları ifade etmek amacıyla, dokumalarda yaygın olarak kullanılan bir motiftir. Bu nedenle nazara iyi gelmesi amacıyla, halı ve düz dokuma yaygıların başlangıç ve bitişinde yer alan ve kilimlik denilen kısmına göz motifi dokunmaktadır. Böylece, dokumaya ve dokuyucuya göz değmesi önleneyeceği düşünülmektedir (Deniz, 2000:184; Ölmez, 2012:503). Aynı zamanda bu dokumalar, dokuyanın evini, mutluluğunu nazardan ve kem gözden koruduğuna inanan ve yere serilen bir çeşit nazarlıktır (Etikan ve Kılıçarslan, 2012: 107).

Nazarlık kullanımında en yaygın ögenin cam nazarlıklar olduğu bilinmektedir. Cam nazarlıkların, kolye, künye, yüzük, bileklik v. b. takı eşyası olarak kullanılmalarının yanı sıra yapı beden duvarlarında da kullanıldıkları görülmektedir. Nazara karşı kullanılan nazar boncuklarının çıkış noktası Anadolu’dur. Nazar boncuklarının genelini göz şeklinde olmasından dolayı araştırmacılar nazarlıkları göz boncukları olarak adlandırmışlardır (Gür ve Soykan,2013:131).

Nazar boncuğu, hammaddesi ve üretim teknikleri bakımından cam sanatının geleneksel bir çeşididir. Cam boncuk üretimi, tarih öncesine uzanan bir geçmişe sahiptir ve hemen hemen dünyanın her yerinde cam boncuk üretimi ve kullanımının örneklerine rastlanır.(Küçükerman 2010: 42).

Halk arasında madenden yapılmış el şeklindeki nesnelere de nazarlık olarak kullanılmaktadır. Beş parmağı açılmış el resminin nazara karşı bir korunma aracı olarak kullanılması, dünyanın çeşitli yerlerinde görülen yaygın bir gelenektir. Ülkemizin birçok köşesinde de köy evlerinin duvarlarında el resimlerine rastlanmaktadır. Bununla “elem tere fiş, kem gözlere şiş”, “beş parmağım gözüne” sözleriyle de anlam kazandığı üzere, kötülük getirmesi ihtimali olan gözleri, oyma tehdidi ile korkutmak ve eli, nazara uğrayacak kişi ile zarar verecek kişinin bakışı arasına koyarak bir engel oluşturmak istenmiştir. Göze yöneltilen sivri şeylerle kötü bakışlara karşı çıkılmak hedeflenmiştir. (Çıblak, 2004:120).

İslam inancında nazarın var olduğu, akait ve kelam kitaplarında nazarın inanılması gereken bir inanç olarak yer aldığı ve Hz. Muhammed tarafından nazardan sakınmak için öğretilen dualar olduğu bilinmektedir. Hz. Muhammed’in “*Nazar’dan Allah’a sığınınız. Çünkü göz (değmesi) gerçektir.*” hadisi, İslamiyet’te nazar inancının varlığı kanıtlanmakta, fakat nazardan korunmak için kullanılan nazarlık vb. uygulamaların yasak olduğunu göstermektedir (Çıblak, 2004:103).

Yöntem

Nazardan korunmak amacıyla kullanılan objelerin, giysi tasarım ve üretim sürecinde, esin kaynağı olarak kullanılabilmesini ortaya koymak amacıyla hazırlanan araştırmada, uygulamalı araştırmalar yöntem olarak seçilmiştir. Uygulamalı araştırmalar, üretilen bilgilerin sorunların çözümünde kullanılmasını amaçlayıp belli sorunlar üzerinde odaklaşarak onları çözmek için çalışır.

Amaç doğrultusunda, farklı kaynaklardan konu ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Özgün bir giysi tasarımı hazırlayabilmek için yapılan araştırmalar ışığında, tasarım yaparken esin kaynağı olarak kullanmaya yönelik hikâye panosu hazırlanmıştır. Hazırlanan hikâye panosu tasarım aşamasında giysilerin renklerinin, materyallerinin, süsleme ve modellerinin seçiminde ışık tutmuştur. Örnek çizimler yapılmış ve çizimi yapılan modellerden bir tanesine karar verilerek model geliştirilmiş, teknik ayrıntıları belirlenip kalıpları hazırlanmıştır. Son aşama olarak modelin üretimi yapılarak çalışma tamamlanmıştır.

Araştırma konusunu oluşturan nazar temasının işlendiği objeler incelenmiş, konuya en uygun seçim olduğu düşünülen nazar boncuğu ele alınmıştır. Yapılan araştırmalar ve giysi tasarım sürecinden hareket edilerek bir adet giysi tasarlanmış ve uygulaması yapılmıştır.

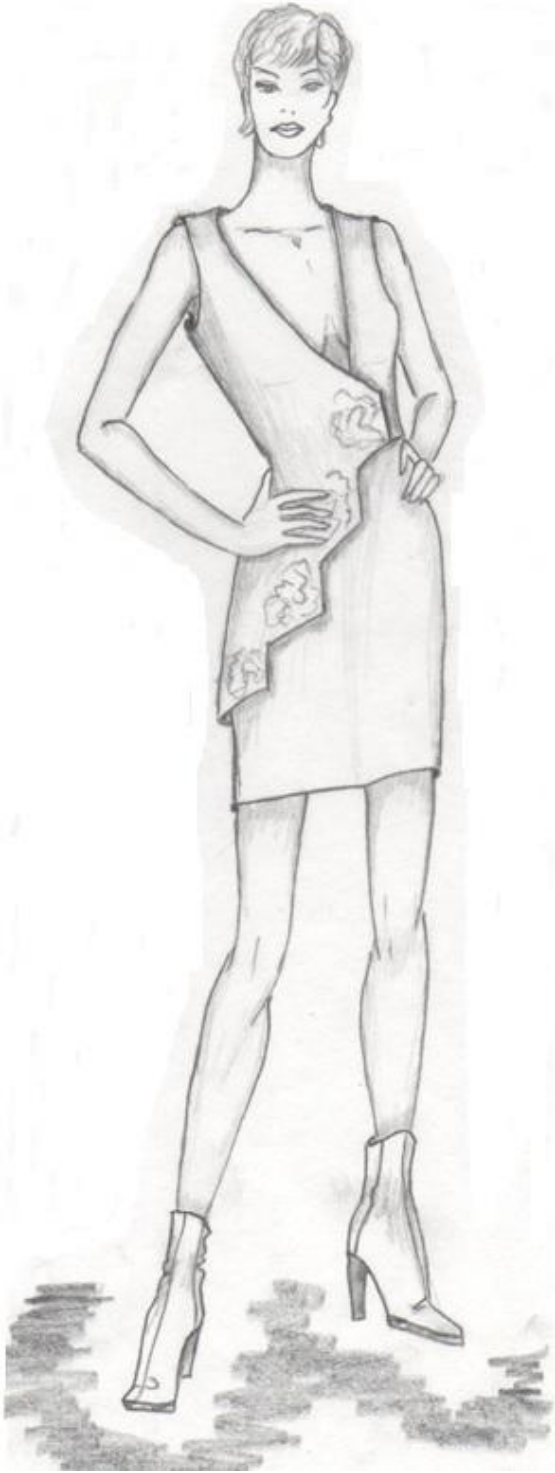
Bulgular

Bu bölümde kültürümüzde nazar inancını yansıtan öğelerle oluşturulan hikâye panosu, yapılan araştırmalar ve hikâye panosundan esinlenerek hazırlanan tasarımlar yer almaktadır. Ayrıca yapılan tasarımlardan üretimine karar verilen modelin uygulama süreçlerine ilişkin açıklamalar ve tasarımı yapılan ürün yer almaktadır.

Şekil 1. Hikâye panosu

Nazar boncuğunun canlı renkleri tasarımlara ilham vermiştir. Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan keçenin ayrıca küçük boncuklarla oluşturulan nazar boncuğu motiflerinin kot kumaşla kombine edilerek tasarımlarda kullanılmasına karar verilmiştir. Kullanılması düşünülen materyallerin özellikleri göz önünde bulundurularak yelek tasarımları hazırlanmıştır.

Model 1

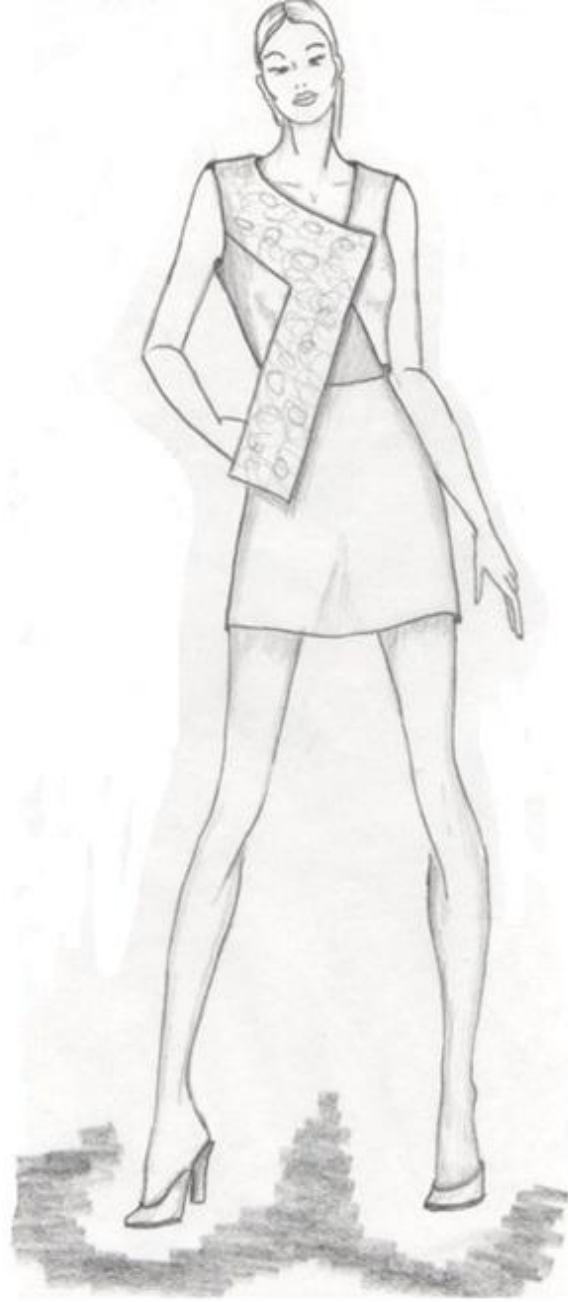
Model 2

Model 1: Kot kumaştan asimetrik yelek modelinin ön etek uçları boncuklarla nazar boncuğu motifleri işlenecektir.

Model 2: Keçeden tasarlanan asimetrik yelek modelinin sol bedenden sarkan keçe ve boncuk ile hazırlanan motiflerle süslenecektir.

Model 3

Model 4

Model 3: Keçeden üretimi düşünülen asimetrik yelek modelinin ön bedeninde büyük bir nazar boncuğu motifi oluşturulacaktır.

Model 4: Kot kumaştan tasarlanan asimetrik yelek modelinin sağ ön bedeni boncuklarla nazar motifleri ile süslenecektir.

Model 5

Model 6

Model 5: Keçeden üretimi düşünülen asimetrik yelekte büyük bir nazar boncuğu modelin sağ önünden başlayarak arka bedene devam edecek boncuk işlemeli bantlarla kapama sağlanacaktır.

Model 6: Kot kumaştan tasarlanan simetrik yelek modelinde ön bedende fermuarla kapama sağlanacak bantlar nazar boncukları ile hazırlanacaktır.

Model 7

Model 7: Keçe ve kot kumaşın beraber kullanılarak üretimi planlanan simetrik modelin robası boncuklarla işlenirken beden keçeden oluşturulacaktır. Kapama fermuarla sağlanacaktır.

Yapılan araştırmalar ve hazırlanan tasarımlar gözden geçirilerek üretimi yapılmak üzere 3 numaralı model seçilmiştir. Geniş bir ön bedene sahip olan bu modelin ön kısmında büyük bir nazar boncuğu planlanmıştır. Keçeden üretilecek olan yeleğin tüm bedeninin rengârenk farklı boyutlarda nazar boncukları ile tamamlanması düşünülmüştür. Hazırlanacak olan nazar boncuklarının renk, büyüklük ve yerlerine keçe atma işlemi sırasında karar verilerek uygulama yapılmasının daha uygun olduğu fikri benimsenmiştir.

Belirlenen model için temel kalıp hazırlanmış, model uygulaması yapıldıktan sonra pensler atılmış ve % 25 çekme payı ilave edilerek kalıp tamamlanmıştır. Çekme payı keçe lifinden eni ve boyu 50 cm büyüklüğünde keçe atarak denenmiş ve işlem sonucunda 37cm ye 38cm bir ürün elde edilmiştir. Hesaplanan çekme payı kalıplara ilave edilirken yan dikişler iptal edilerek tek bir parçadan oluşan kalıbımız tamamlanmıştır.

Masaya önce kalıp ve üzerine petek tül serildikten sonra keçe liflerinin serim işlemi yapılmıştır. İlk kat krem rengi atılırken ikinci katta sağ ön bedende planlanan büyük nazar boncuğu renkli liflerle atılmıştır. Yeleğin tüm bedenine dağıtılacak olan nazar boncukları için renkli yünlerden şeritler hazırlanmış, farklı renklerde şeritler kullanılarak hazırlanan boncuklar yeleğin üzerine yerleştirilmiştir.

Zeytinyağı sabunu rendelediğimiz sıcak su ürünün her yerine eşit olarak yedirildikten sonra üstüne petek tül serilerek tepme işlemi yapılmıştır.

Elde edilen keçeye önce masada daha sonra manken üzerinde form verme işlemi yapılarak kurumaya bırakılmıştır.

Yeleğin omuzları elde kaynaştırma dikişi ile tutturulmuştur. Yeleğimizin kapaması için keçeden toplar hazırlanarak düğme olarak kullanılmıştır.

Üretim sürecinden görüntüler

Nazar teması ile hazırlanan giysi tasarımı

Sonuç ve Öneriler

Günümüzde moda olgusu kapsamında etkisini daha çok hissettiren tasarım kavramı, yaratıcılık ve özgünlük ilkelerine dayanan ürünlerle katma değer kazanmaktadır (Ağaç ve Gürşahbaz, 2013:8). Bu araştırma manevi kültür varlıklarımızın moda sektöründe esin kaynağı olarak kullanımına örnek olması amacıyla hazırlanmıştır. Böylece kültürel değerlerimizin yeni nesiller tarafından tanınmasına ve bu değerlerin farklı ürünlerde yaşatılmasına katkı sağlanmış olacaktır.

Araştırmada Türk halk kültüründe önemli bir yere sahip nazar inancı esin kaynağı olarak belirlenmiş, tasarım süreci sonucunda geliştirilen modellerden bir tanesi üretilmiştir.

Sonuç olarak, dünyamız hızla küreselleşse de, ülkelerin etnik kökleri gelenek ve görenekleri modaya ilham vermiş ve etnik unsurlar modanın her alanında aranır olmuştur. Bu çalışma marka ve marka imajı oluşturma çabası içinde olan modacılarımızın kültürel öğelerimizi esin kaynağı olarak kullanarak özgün tasarım ve ürünler üretmesine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Acıpayamlı, O. (1962), Anadolu'da Nazarla İlgili Bazı Âdet Ve İnanmalar, Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi Cilt XX-Sayı: 1, Ankara.
- Ağaç S., Gürşahbaz., N., (2013)“Konya Selçuklu Mimarisi Taş-Mermer Oyma Sanatındaki Örgelerin Giysi Tasarımında Uygulanması” 8, Konya, Ulusal Sanat Ve Tasarım Sempozyumu Ve Sergisi 9-10-11 Ekim
- Atmaca, A. E. (2014) “Temel Tasarım” Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık.
- Çıblak, N. (2004). “Halk Kültüründe Nazar, Nazarlık İnanıcı ve Bunlara Bağlı Uygulamalar.” *Türklük Bilimi Araştırmaları (TÜBAR)*. 103-125.
- Çubukçu, İ.A. (1987), Türk- İslam Kültürü Üzerinde Araştırmalar Ve Görüşler, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Ekici, M. ve FEDAKÂR, P.(2014), “Gelenek, Aktarma, Dönüşüm Ve Kültür Endüstrisi Bağlamında Nazar Ve Nazar Boncuğu”, Millî Folklor, Yıl 26, Sayı 101,
- Etikan,S. ve Kılıçarslan, H. (2012) “Düz Dokumalarda Nazar İnanıcı Ve Göz Motifi”. Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi Sayı:10
- Gür, D.ve Soykan, A. N.(2013) “Anadolu Kültüründe Nazar ve Nazarlıklar: Safranbolu Örneği.” Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, Sayı:3 S:96-134
- Kafesoğlu, İ. (1997), Türk Millî Kültürü, Ötüken Neşriyat A.Ş., İstanbul.
- Kişioğlu S., Çakar Erenler G., Bayraktar F., (2003)“Bölgesel Giyim Tarzlarının koleksiyon Tasarımı Temalarındaki Rolü” 435-443, Ankara, II Kastamonu Kültür Sempozyumu 18-20 Eylül
- Küçükerman, Ö. (2010) “Anadolu Mirasında 3000 Yıllık Tasarım, Sanayi ve Ustalık Öyküsü Göz Boncuğu”. Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları, Ankara
- Seivewright, S.(2013) “Moda Tasarımında Araştırma Ve Tasarım” Literatür Yayınları, İstanbul.
- Uğurlu, S. Ve Koca, S. K (2010) Türk Kültürü Ve Anadolu Müslümanlığı İlişkisi Akademik Bakış Dergisi Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi Sayı 22 Kırgızistan.
- Zengingönül N., Çivitci Ş., Ağaç S.,(2003). “Kastamonu ili Nasrullah Camii Kalem işi Süslemelerinin Giyim Tasarımında Kullanılmasına ilişkin Bir Çalışma”409, Ankara II Kastamonu Kültür Sempozyumu 18-20 Eylül